

مودت اهل بیت علیهم السلام محور وحدت اسلامی در جامعه

دکتر راضیه علی اکبری*

اشاره

«وحدت اسلامی» از دستورهای قرآنی است که تأکیدهای آموزه‌های قرآنی و سیره پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله و اهل بیت علیهم السلام را به خود اختصاص داده است. از آنجاکه تحقق هر آموزه‌ای مبتنی بر اصول فکری است، برای تحقق وحدت اسلامی نیز می‌توان به مودت اهل بیت علیهم السلام اشاره کرد. سفارش امامان معصوم علیهم السلام بر رعایت مشترکات اعتقادی و اخلاقی در برخورد با پیروان مذاهب اسلامی، بیان‌کننده ارزش وحدتی است که بر مبنای آموزه‌های دین بنیان نهاده شده است. نوشتار حاضر به روش تحلیلی - توصیفی، به بررسی و تحلیل نقش تولی و تبری به مثابه ارکان مودت اهل بیت علیهم السلام در تحقق و تقویت وحدت اسلامی می‌پردازد.

اهمیت وحدت در جامعه اسلامی

قرآن و سیره نبوی در جایگاه جامع‌ترین منابع دینی به‌روشنی وحدت امت اسلامی را تأیید می‌کنند. نکته قابل توجه در تحقق امر وحدت این است که امت اسلامی با اینکه در باورها و ارزش‌ها دارای اندیشه‌هایی مختلف‌اند، در مودت اهل بیت علیهم السلام مشترک‌اند؛ محبتی که ریشه در ارزش‌های دینی دارد و سبب تقویت اشتراکات مذهبی و کاهش مسائل اختلافی می‌شود. وقوع تقریب مذاهب اسلامی مشروط بر این است که عالمان دینی، تلاش همه‌جانبه‌ای برای معرفی اسلام اصیل و مبانی دینی مشترک در میان امت اسلامی انجام دهند و با اصلاح اطلاعات دینی مردم و تقویت فرهنگ امت اسلامی، بسیاری از کج‌اندیشی‌ها را رفع کنند و زمینه وحدت قرآنی

* عضو هیئت علمی گروه آموزش الهیات و معارف اسلامی دانشگاه فرهنگیان Aliakbari@cfu.ac.ir

را به وجود آورند؛ زیرا عدم شناخت پیروان مذاهب اسلامی به ارزش‌های یکدیگر، زمینه بسیاری از اختلافات است و این تهدید، فقط با تبادل نظر درباره مبانی مشترک مانند مودت اهل بیت علیهم‌السلام در این زمینه از بین خواهد رفت. رهبر معظم انقلاب در این باره فرمود: «اتحاد به معنای انصراف مسلمین و فرق گوناگون از عقاید خاص کلامی و فقهی خود نیست، بلکه اتحاد مسلمین به دو معنای دیگر است که هر دوی آن باید تأمین شود: اول اینکه فرق گوناگون اسلامی (سنی و شیعه) - که هر کدام فرق مختلف کلامی و فقهی دارند - حقیقتاً در مقابله با دشمنان اسلام، همدلی و همدستی و همکاری و هم‌فکری کنند. دوم اینکه فرق گوناگون مسلمین سعی کنند خودشان را به یکدیگر نزدیک کنند و تفاهم ایجاد نمایند و مذاهب فقهی را با هم مقایسه و منطبق کنند. بسیاری از فتاوی‌های فقها و علما هست که اگر مورد بحث فقهی عالمانه قرار بگیرد، ممکن است با مختصر تغییری، فتاوی‌های دو مذهب به هم نزدیک شود».^۱

همچنین ایشان درباره پیامبر اکرم صلی‌الله‌علیه‌وآله در جایگاه مهم‌ترین نقطه اتحاد می‌فرمایند: «ما عرض می‌کنیم وجود مقدس نبی مکرم اسلام، مهم‌ترین نقطه ایجاد وحدت است. اینجا جایی است که عواطف همه مسلمان‌ها در آن متمرکز می‌شود. این کانون عشق و محبت و دنیای اسلام است. حالا شما ببینید قلم‌های پول‌گرفته از صهیونیست‌ها، همین کانون را مورد توجه قرار می‌دهند و به آن اهانت می‌کنند؛ برای اینکه اهمیت اهانت به امت اسلامی و تحقیر دنیای اسلام، کم‌کم از بین برود. این نقطه اصلی است. موارد مورد اختلاف را در نظر نگیرند، یکدیگر را متهم نکنند، یکدیگر را تکفیر نکنند».^۲

مقام معظم رهبری امام علی علیه‌السلام را نقطه وحدت می‌دانند و می‌فرمایند: «امیرالمؤمنین را مایه اختلاف بین شیعه و سنی و فرقه‌های اسلامی قرار ندهید. امیرالمؤمنین نقطه وحدت است، نه نقطه افتراق. برادران و خواهران ما در سرتاسر کشور به این حرف اطمینان کنند. همه دنیای اسلام در مقابل امیرالمؤمنین خاضع‌اند؛ شیعه و سنی ندارد. یک گروه کوچک به نام نواصب، دشمنان امیرالمؤمنین بودند. در طول تاریخ اسلام هم در دوران اموی و هم دوران عباسی گروه‌هایی دشمن امیرالمؤمنین بودند؛ اما عامه دنیای اسلام - چه سنی مذهب، چه شیعه مذهب

۱. سیدعلی خامنه‌ای، حدیث ولایت، ج ۲، ص ۲۲۹-۲۳۰.

۲. بیانات رهبری در دیدار کارگزاران نظام، ۱۳۸۵/۱/۲۷.

- امیر المؤمنین را تجلیل می کنند»^۱.

از دیدگاه معظم له، محبت اهل بیت علیهم السلام می تواند محور وحدت باشد: «مهم این است که دنیای اسلام می تواند به محور دو نقطه مربوط به اهل بیت علیهم السلام، اتفاق و اتحاد داشته باشد؛ یکی محبت است که یک امر عاطفی و عقیدتی است و مسلمین به محبت اهل بیت علیهم السلام امر شده اند و همه آن را قبول کرده اند. این نقطه می تواند نقطه تمرکز عواطف و احساسات همه مسلمین باشد. نقطه دوم، آموزش دین و تعلم معارف و احکام الهی به مثابه عدل قرآن و به موجب حدیث ثقلین است که باز این حدیث را شیعه و سنی و فرق مختلف اسلامی روایت کرده اند».^۲

۱. نقش مودت اهل بیت علیهم السلام در وحدت جامعه

محبت خاندان پیامبر اسلام ﷺ یکی از مبانی وحدت اسلامی و گامی مؤثر در تحقق وحدت است. پرداختن به این مسئله در کتب اهل سنت، بیان‌کننده محبت آنها به خاندان رسول خدا ﷺ است. در میان فرق اسلامی است؛ از جمله کتاب‌های مطرح در این باره عبارت‌اند از: ینابیع الموده از سلیمان بن ابراهیم قندوزی حنفی، خصائص نوشته نسائی، العبره فی فضائل العتره تألیف علامه عبدالله حمصی، مودة القرّبی از سیدعلی حسینی همدانی، نزول القرآن فی مناقب اهل البیت اثر ابونعیم اصفهانی، فضائل علی از جلال‌الدین سیوطی، محسن الاظهار فی تفصیل مناقب الائمة الاطهار نوشته حمیدالدین بن احمد شهید یمانی، مناقب علی از احمد بن حنبل، مناقب علی بن ابی طالب اثر ابن‌غزالی شافعی و ...^۳

در بعضی کتب تفسیری اهل سنت، احادیثی نقل شده است که نشان‌دهنده محبت آنان به اهل بیت پیامبر اسلام علیهم‌السلام است؛ برای نمونه زمخشری در تفسیر الکشاف، از رسول‌الله صلی‌الله‌علیه‌وآله روایاتی نقل می‌کند که با مضامین مختلف چنین آمده است: «هر کسی با محبت خاندان محمد صلی‌الله‌علیه‌وآله بمیرد: شهید مرده است؛ بخشیده‌شده مرده است؛ توبه‌کار مرده است؛ با ایمان کامل

۱. بیانات رهبری در خطبه‌های نماز جمعه، ۱۳۸۳/۸/۱۵.

۲. سیدعلی خامنه‌ای، حدیث ولایت، ج ۴، ص ۲۱۶.

۳. ناصر بن عبدالله بن علی القفاری، مساله التقرب بین اهل السنه و الشيعه، ص ۱۰۸؛ علی اصغر قربانی، فضائل اهل بیت (علیهم السلام) از دیدگاه اهل سنت، ص ۶۴؛ مرتضی حسینی فیروزآبادی، سیمای فاطمه (علیها السلام) در روایات اهل سنت، ص ۷۳.

مرده است؛ بر سنت و جماعت مرده است؛ فرشته مرگ و سپس نکیر و منکر او را به بهشت بشارت می‌دهند؛ با نوای شادی به بهشت می‌رود، همان‌گونه که عروس با هلهله به خانه شویش می‌رود؛ دو در از قبرش به بهشت گشوده می‌شود؛ خدا قبر او را زیارتگاه فرشتگان رحمتش قرار می‌دهد؛ آگاه باشید که هر کس با کینه خاندان محمد بمیرد، روز قیامت در حالی می‌آید که بین دو چشم او نوشته شده: از رحمت خدا ناامید است و این شخص کافر مرده است و هرگز بوی بهشت را نخواهد شنید.^۱

همچنین در حدیثی به نام «سفینه» پیامبر ﷺ فرمودند: «مَثَلُ أَهْلِ بَيْتِي مَثَلُ سَفِينَةِ نُوحٍ مَنْ رَكِبَهَا نَجَى وَمَنْ تَخَلَّفَ عَنْهَا غَرِقَ»؛^۲ یعنی اهل بیت ﷺ همانند کشتی نوح هستند که نجات و هلاکت انسان، بسته به راه‌یابی یا عدم راه‌یابی به آن کشتی است.^۳

حدیث «ثقلین» نیز معتبرترین ترین روایت در فرهنگ حدیثی فریقین است که ۳۴ صحابی آن را نقل کرده‌اند و حدود دویست نفر از بزرگان و محدثان اهل سنت نیز گزارش داده‌اند که پیامبر اکرم ﷺ فرمود:

وَأَنَا تَارِكٌ فِيكُمْ ثَقَلَيْنِ: أَوَّلُهُمَا كِتَابُ اللَّهِ فِيهِ الْهُدَى وَالتَّوْرُ فَخُذُوا بِكِتَابِ اللَّهِ، وَاسْتَمْسِكُوا بِهِ فَحَتَّ عَلَى كِتَابِ اللَّهِ وَرَغَبَ فِيهِ، ثُمَّ قَالَ: وَأَهْلُ بَيْتِي أَذْكُرُكُمْ اللَّهُ فِي أَهْلِ بَيْتِي، أَذْكُرُكُمْ اللَّهُ فِي أَهْلِ بَيْتِي؛^۴

من در میان شما دو چیز گران‌بها باقی می‌گذارم: نخست کتاب خدا که در آن هدایت و نور است؛ پس به کتاب خدا تمسک کنید. پیامبر بر کتاب خدا تشویق و ترغیب کرد و سپس فرمود: و اهل‌بیتم، خدا را در حق اهل‌بیتم فراموش نکنید؛ اشاره به اینکه مسئولیت الهی خود درباره اهل‌بیت را فراموش نکنید.^۵

۱. محمد فخر رازی، التفسیر الکبیر، ج ۲۷، ص ۱۶۶.

۲. احمد بن حنبل، المسند، ج ۲، ص ۷۸۵، ح ۱۴۰۲؛ عبدالله حاکم نیشابوری، المستدرک علی صحیحین، ج ۲، ص ۳۴۳، ح ۳۳۱۲؛ ابوالقاسم طبرانی حنبلی، المعجم الأوسط، ج ۴، ص ۴، ح ۳۴۷۸؛ علی متقی هندی، کنز العمال، ج ۱، ص ۱۷۲.

۳. ابن حجر هیثمی، الصواعق المحرقة، ص ۱۸۴.

۴. مسلم نیشابوری، صحیح مسلم، ج ۴، ص ۱۸۷۳، ح ۳۶.

۵. محمد ترمذی، سنن ترمذی، ج ۲، ص ۳۰۸؛ عبدالله بن محمد ابن‌ابی‌شیه، المصنف فی الاحادیث و الآثار، ج ۷، ص ۱۷۶؛ ابن حجر هیثمی، الصواعق المحرقة، ج ۱، ص ۱۷۰.

بر پایه دلالت و پیام روشن این حدیث، راه نجات مسلمانان از گمراهی و اختلاف‌های فکری و حتی سیاسی و محور و مبنای فهم درست شریعت بعد از پیامبر صلی الله علیه و آله، تمسک به دو اصل خطاناپذیر قرآن و عترت (ثقلین) است. این دو تا قیام قیامت از یکدیگر جدا نخواهند شد^۱ و با توجه به محتوای حدیث، همان‌گونه که قرآن از تحریف و تغییر مصون است، اهل بیت عترت علیهم السلام نیز از لغزش به دور خواهند بود. شاید به همین دلیل است که امام شافعی از امامان بزرگ اهل سنت، معتقد بود محبت خاندان رسالت صلی الله علیه و آله حکم واجبی است که خداوند در قرآن دستور داده و برای نشان بزرگی و فضیلت ایشان همین کافی است که اگر کسی بر آنها در نماز سلام و صلوات نفرستد، نمازش ادا نخواهد شد:

يَا آلَ بَيْتِ رَسُولِ اللَّهِ حُبُّكُمْ
فَرَضَ مِنَ اللَّهِ فِي الْقُرْآنِ أَنْزَلَهُ
يَكْفِيكُمْ مِنْ عَظِيمِ الْفَخْرِ أَنْتُمْ
مَنْ لَمْ يَصَلِّ عَلَيْكُمْ لَا صَلَاةَ لَهُ

ای آل محمد، محبت شما واجبی است که خدا آن را در قرآن نازل کرده و همین یک دلیل بر عظمت قدر شما کافی است که هر کسی نماز بخواند و بر شما درود نفرستد، نمازش نماز نیست.^۲

بی‌شک یکی از علل این احترام از سوی مذاهب به اهل بیت علیهم السلام این است که ایشان همواره در راستای تحقق وحدت امت اسلامی کوشیده‌اند و در رفتار خود با محور قراردادن قرآن و سیره رسول اکرم صلی الله علیه و آله در جهت تعلیم معارف دین و حفظ آن در میان امت اسلامی حرکت می‌کردند. اخلاق حسنه و نوع تعامل ایشان با عالمان اهل سنت موجب شد که بسیاری از ایشان از محضر ائمه علیهم السلام استفاده علمی کنند؛ چنانچه چهار فقیه بزرگ اهل سنت مستقیم یا غیرمستقیم در محضر اهل بیت علیهم السلام شاگردی کرده‌اند و به عظمت علمی ایشان اعتراف داشته‌اند. ابوحنیفه در عظمت امام صادق علیه السلام گفت: «لَوْلَا السِّتَتَانِ لَهَلَكَ النُّعْمَانُ»^۳ اگر آن دو سالی که نزد امام صادق علیه السلام شاگردی کردم نبود، هلاک می‌شدم». مالک بن انس نیز می‌گوید: «در علم و عبادت و پرهیزکاری، برتر از جعفر بن محمد هیچ چشمی ندیده و هیچ گوشی نشنیده و به قلب هیچ

۱. ابن حجر هیثمی، الصواعق المحرقة، ص ۲۳۰.

۲. عبدالرحمن المصطاوی، دیوان امام شافعی، ص ۶۲.

۳. ابن اثیر، جامع الاصول، ج ۱، ص ۱۸۶.

بشری خطور نکرده است»^۱.

حاکم نیشابوری درباره نقش اهل بیت پیامبر ﷺ در وحدت امت اسلامی، از ابن عباس روایتی به این ترتیب نقل کرده است: «التَّجُومُ أَمَانٌ لِأَهْلِ الْأَرْضِ مِنَ الْغَرَقِ وَأَهْلُ بَيْتِي أَمَانٌ لِأُمَّتِي مِنَ الْاِخْتِلَافِ. فَإِذَا خَالَفَتْهُمْ قَبِيلَةٌ مِنَ الْعَرَبِ اخْتَلَفُوا فَصَارُوا حِزْبَ إِبْلِيسَ»^۲ ستارگان باعث مصونیت زمینیان از غرق شدند و خاندان من باعث درامان ماندن امت از تفرقه و پراکندگی اند. هرگاه گروهی از عرب با اهل بیت من مخالفت کنند، به تفرقه و چنددستگی مبتلا می گردند و از حزب شیطان محسوب خواهند شد».

امروزه نیز می توان با تمسک به سیره اهل بیت علیهم السلام، میان عالمان شیعه و سنی رابطه و تعامل برقرار کرد و با پیروی از ایشان، کرسی های علمی را همراه با رعایت اصول اخلاقی و با معیار حق و انصاف و لحاظ مصالح همه مسلمین به وجود آورد تا به تبادل علمی پردازند؛ در نتیجه این روابط، انسجام اسلامی میان پیروان دین حضرت محمد ﷺ چنان استوار می گردد که دسیسه های کافران نمی تواند آن را متزلزل کند.

ابن ابی الحدید از عالمان اهل سنت در شرح نهج البلاغه ذیل خطبه ۳۰ چنین نقل می کند: «وقتی مردم به عثمان فشار آوردند، ایشان وارد خانه علی علیه السلام شده و به او گفت: شما نزد مردم اعتبار دارید و قول شما را قبول دارند؛ سپس علی علیه السلام همراه با سی سوار به سوی مردم که بر عثمان هجوم آورده بودند، رفتند و آنها را آرام کردند و خود عثمان با مردم صحبت کرد و وعده هایی به ایشان داد و جریان به خیر گذشت»^۳.

یکی از دلایل تحکیم وحدت اسلامی بر مبنای محبت اهل بیت علیهم السلام این است که مبنای گفتار و رفتار اهل بیت علیهم السلام بر تقویت وحدت اسلامی بود؛ برای نمونه وقتی خلیفه دوم سپاهیان خود را برای فتح اعزام نموده بود، برای مشورت نظامی از حضرت علی علیه السلام نظر خواست که خودش هم به میدان جنگ برود یا خیر؟ و حضرت علی علیه السلام صلاح ندانستند. اینجا بود که

۱. احمد بن حنبل، المسند، ج ۲، ص ۱۱۴؛ عبدالله حاکم نیشابوری، المستدرک علی صحیحین، ج ۳، ص ۱۰۹.

۲. عبدالله حاکم نیشابوری، المستدرک علی صحیحین، ج ۳، ص ۱۴۹؛ علی متقی هندی، کنز العمال، ج ۱۲، ص ۱۰۲.

۳. ابن ابی الحدید، شرح نهج البلاغه، ج ۲، ص ۱۰۲-۱۲۸.

خلیفه دوم گفت: «لَوْ لَا عَلَيَّ لَهْلَكَ عُمَرُ»^۱ اگر علی نبود، عمر هلاک می شد.

۲. نقش تبری در وحدت جامعه

به یقین یکی دیگر از مهم ترین مبانی وحدت اسلامی، مقابله با دشمن مشترک و توطئه های دشمنان است. رسول خدا ﷺ می فرماید: «إِنَّ الْمُسْلِمِينَ يَدُّ عَلَى مَنْ سِوَاهُمْ»^۲ تمام مسلمانان مانند یک دست در برابر بیگانگان متحدند». اهمیت این عامل تا حدی است که برخی اندیشمندان اسلامی مقابله با دشمنان اسلام را جزء ارکان اصلی در مفهوم وحدت برشمردند و وحدت اسلامی را بر طبق این مبنا تعریف می کنند. از جمله امام خمینی رحمته الله علیه در تعریف وحدت می فرماید: «وحدت به معنای اتحاد برای تحقق آرمان های جهانی و عمیق اسلام و بیرون راندن دشمنان متجاوز و ضد اسلام است»^۳. همچنین شهید مطهری قائل است: «وحدت یعنی متشکل شدن مسلمین در یک صف در برابر دشمنان مشترک»^۴.

وحدت مسلمانان همواره از مهم ترین موانع تحقق اهداف استعمار در به اسارت کشیدن آنها بوده است؛ از این رو کارسازترین سیاست استعمار در برخورد با ملت های جهان به ویژه جوامع اسلامی، شعار «تفرقه بینداز و حکومت کن» بوده است. سیاست استعمار، گسترش تفرقه از طریق انتقال مشکلات سیاسی و عقیدتی، به صحنه های عملی و نظامی به بهانه مبارزه با تروریسم است که زنگ خطری برای جهان اسلام است. بنابراین قرآن به مسلمانان سفارش می کند برای ترساندن دشمنان اسلام، آنچه در توان دارند را آماده کنند: «وَاعِدُوا لَهُمْ مَا اسْتَطَعْتُمْ»^۵ چه نیرویی برتر از وحدت مسلمانان، موجب ترس دشمنان می شود.

تلاش دشمنان اسلامی در تزلزل وحدت بسیار گسترده است. آنان برای اجرای نقشه های خود گاه از خود مسلمانان بهره می گیرند. شناخت این توطئه ها بسیار مشکل و مقابله با آنها

۱. ر.ک: ابن قتیبہ دینوری، تأویل مختلف الحدیث، ص ۱۵۲؛ موفق بن احمد خوارزمی، مناقب، ص ۸۱؛ ابن عبد البر، الاستیعاب، ج ۳، ص ۱۱۰۳؛ ابن ابی الحدید، شرح نهج البلاغه، ج ۱، ص ۱۸-۱۴۱ و ج ۱۲، ص ۱۷۹-۲۰۵؛ ماوردی، الحاوی الکبیر، ج ۱۲، ص ۱۱۵ و ج ۱۳، ص ۲۱۳؛ طبری، ذخائر العقبی، ج ۱، ص ۳۹۴.

۲. نورالله شوشتری، الصوارم المهرقه، ص ۷۷.

۳. سیدروح الله خمینی، صحیفه نور، ج ۱۹، ص ۲.

۴. مرتضی مطهری، یادنامه علامه امینی، ص ۲۳۴.

۵. انفال: ۶۰.

دشوار است. امام خمینی علیه السلام با گسترش فرهنگ وحدت، بسیاری از دسیسه‌های مخالفان جهانی وحدت اسلامی را آشکار کرد و اهداف شوم آنان را به همگان شناساند. ایشان در یکی از سخنرانی‌های خود فرمود: «دولت‌های استعمارطلب با دولت‌هایی که می‌خواهند ذخایر مسلمین را ببرند، با وسیله‌های مختلف با نیرنگ [های] متعدد، دول اسلامی را اغفال می‌کنند. گاهی به اسم شیعه و سنی اختلاف ایجاد می‌کنند ... در دول اسلامی بین طوایف مسلمین به اسم اسلام و به اسم مذهب چیزهایی پخش می‌کنند، تبلیغاتی می‌کنند که طوایف مسلمین به جان هم بیفتند و با هم اختلاف شیعه و سنی پیدا کنند و آنها به ذخایری که مسلمین دارند، دسترسی پیدا کنند و نتوانند مسلمین کاری انجام دهند».^۱ در جای دیگر می‌فرماید: «... غرب و شرق تا شما را از هویت اسلامی‌تان - به خیال خام خودشان - بیرون نبرند، آرام نخواهند نشست. نه از ارتباط با متجاوزان خشنود شوید و از قطع ارتباط با آنان رنجور، همیشه با بصیرت و با چشمانی باز به دشمنان خیره شوید و آنان را آرام نگذارید که اگر آرام گذارید، لحظه‌ای آرامتان نمی‌گذارند».^۲ ایشان وحدت اسلامی در مقابل دشمن مشترک را اقتضای عقل می‌دانند: «باید با هم باشیم و در مقابل آنها محکم بایستیم و با خودمان رؤوف باشیم و در مقابل دشمنانمان، سرسخت؛ این را عقل اقتضا می‌کند که وقتی عده‌ای مخالف داریم، خودمان مخالفتمان را کنار بگذاریم تا به وحدت کلمه برسیم».^۳

امام خمینی علیه السلام وحدت را عامل مقابله با دشمن می‌دانست و می‌فرمود: «وقتی دست به هم دادیم و همه شدیم "يَدٌ وَاحِدَةٌ عَلَىٰ مَنْ سِوَاهُ: دست واحد در مقابل دیگران"، اگر دست واحد شدیم، هیچ‌کس نمی‌تواند به ما ضرری بزند. آن روز به ما ضرر می‌خورد که خلل در وحدت ما پیدا بشود».^۴ همچنین فرمودند: «مؤمنون، إخوة هستند. اگر این اخوت ایمانی در سرتاسر کشور ما محفوظ بماند و هر کسی برای خودش توجه به خود نداشته باشد، توجه به مقاصد داشته باشد و خودش را برای مقصدش بخواهد، هیچ‌کس نمی‌تواند به این کشور تعدی کند و اگر خدای نخواست اخوت ایمانی سست بشود، آن روز است که رخنه می‌کنند؛ شما را به جان هم می‌ریزند

۱. سیدروح‌الله خمینی، صحیفه نور، ج ۱، ص ۳۲۳.

۲. همان، ج ۲۱، ص ۸۶.

۳. همان، ج ۱۸، ص ۲۰۴.

۴. همان، ج ۱۷، ص ۳۸۴.

و استفاده‌اش را قدرت‌های بزرگ می‌کنند. من امیدوارم که اگر با وحدت کلمه و با اخوت ایمانی محکم بایستید، می‌توانید این کشور را از حوادث دهر حفظ کنید».^۱

بنابراین مسلمانان تنها زمانی می‌توانند نقش تأثیرگذار خویش را حفظ و از موجودیت خود دفاع کنند و ندای رسالت محمدی صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ را به گوش جهان برسانند که وحدت را در میان امت اسلامی تقویت کرده باشند؛ در این حالت است که از هرگونه مواجهه با دشمنان عاجز نخواهند ماند.^۲

---

۱. همان، ج ۱۷، ص ۴۳۵.

۲. سید محمد باقر حکیم، وحدت اسلامی از دیدگاه کتاب و سنت، ص ۱۳۵.

کتابنامه

قرآن کریم

نهج البلاغه

۱. ابن ابی الحدید، عبدالحمید بن هبة الله، شرح نهج البلاغه، بغداد: دارالکتب العربی، [بی تا].
۲. ابن ابی شیبہ، عبدالله بن محمد، المصنف فی الاحادیث و الآثار، تحقیق: سعید محمد اللحام، بیروت: دارالفکر، ۱۴۰۹ ق.
۳. ابن اثیر، مبارک بن محمد، جامع الاصول، بیروت: دارصادر، ۱۴۰۳ ق.
۴. ابن حنبل، احمد، المسند، بیروت: دارصادر، [بی تا].
۵. ترمذی، محمد بن عیسی، الجامع الصحیح معروف به سنن ترمذی، تحقیق: احمد محمد شاکر، بیروت: دار احیاء التراث العربی، [بی تا].
۶. حاکم نیشابوری، محمد بن محمد، المستدرک علی صحیحین، بیروت: دارالمعرفه، ۱۴۰۶ ق.
۷. حسینی فیروزآبادی، سیدمرتضی، سیمای فاطمه علیها السلام در روایات اهل سنت، قم: وثوق، ۱۳۷۹ ش.
۸. حکیم، سید محمد باقر، وحدت اسلامی از دیدگاه کتاب و سنت، ترجمه: عبدالهادی فقهی زاده، تهران: تبیان، [بی تا].
۹. خامنه ای، سیدعلی، حدیث ولایت، تهران: سازمان مدارک فرهنگی انقلاب اسلامی، ۱۳۷۵ ش.
۱۰. خمینی، سیدروح الله، صحیفه نور، تهران: سازمان مدارک فرهنگی انقلاب اسلامی، ۱۳۷۴ ش.
۱۱. شوشتری، نورالله، الصوارم المهرقه، تهران: مطبعه النهضه، ۱۳۶۷ ش.
۱۲. طبرانی حنبلی، ابوالقاسم سلیمان بن احمد، المعجم الأوسط، تحقیق: محمدحسن اسماعیل شافعی، بیروت: دارالکتب العلمیه، ۱۴۲۰ ق.
۱۳. فخر رازی، محمد بن عمر، التفسیر الکبیر، بیروت: دارالکتب العلمیه، ۱۴۲۱ ق.
۱۴. قربانی، علی اصغر، فضایل اهل بیت علیهم السلام از دیدگاه اهل سنت، قم: مرکز پژوهش های اسلامی صداوسیما، ۱۳۸۰ ش.

۱۵. القفاری، ناصر بن عبدالله بن علی، مسئلة التقريب بين اهل السنه و الشيعة، ج ۵، رياض: دارالطبيه، ۱۴۱۸ ق.
۱۶. متقى هندی، علی بن حسام‌الدین، كنز العمال، تحقیق: شیخ بکری حیانی و شیخ صفوه السقا، بیروت: مؤسسه الرساله، [بی تا].
۱۷. المصطاوی، عبدالرحمن، دیوان امام شافعی، بیروت: دارالمعرفه، ۱۴۳۰ ق.
۱۸. مطهری، مرتضی، «الغدير و وحدت اسلامی»، در: یادنامه علامه امینی، قم: رسالت، ۱۳۹۷ ش.
۱۹. نیشابوری، مسلم، صحیح مسلم، بیروت: داراحیاء التراث العربی، [بی تا].
۲۰. هیثمی، ابن حجر، الصواعق المحرقة، بیروت: الرساله، ۱۴۱۷ ق.